

International Journal of Languages' Education and Teaching
Volume 5, Issue 1, April 2017, p. 333-344

Received	Reviewed	Published	Doi Number
06.01.2017	20.02.2017	24.04.2017	10.18298/ijlet.1657

THE FRAGMENTS OF THE TERM “COMMON GROUND” DURING ORAL TRANSLATION

Gülfidan AYTAŞ¹

ABSTRACT

We confront previously with the term “Common Ground” as topic, starting point and strategy of many studies. Also, this term provides the sustainability of communication process and underlies the agreement. We could benefit from the term “Common Ground” in translation area, such as in communication process. Oral translation is an activity which is carried out in order that source discourse addresses to definite masses. For this purpose, in this study is going to be analysed the role of this term in oral translation which is adapted as for “Ortak Zemin Bilgisi”. While the role of OZB in methods during oral translation is investigated, it is going to be dwelled on the benefits of this information to the oral translation phase. In this regard, it will be determined the relationships between OZB and oral translation phase and revealed problems that interpreters encounter in deficiency of OZB.

Keywords: Oral translation, common ground (OZB), consecutive translation, simultane translation.

SÖZLÜ ÇEVİRİDE ORTAK ZEMİN BİLGİSİNDEN İZLER

ÖZET

“Common Ground” terimi daha önce birçok çalışmanın konusu, çıkış noktası ve stratejisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, iletişim sürecinin sürekliliğini sağlamakta ve anlaşmanın temelini oluşturmaktadır. İletişim sürecinde olduğu gibi sözlü çeviri alanında da “Common Ground” teriminden faydalanabiliriz. Sözlü çeviri, bir bakıma kaynak söylemin belli kitlelere hitap etmesi için gerçekleştirilen bir eylemdir. Bu amaçla, “Ortak Zemin Bilgisi” olarak uyarlanan “Common Ground” teriminin sözlü çeviri sürecindeki rolü irdelenmeye çalışılacaktır. Sözlü çeviride kullanılan yöntemlerde OZB’nin varlığı araştırılırken bu bilginin sözlü çeviri sürecine sağladığı faydalar üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda OZB ve sözlü çeviri sürecinin bağlantı noktaları tespit edilecek ve çevirmenin OZB eksikliğinde karşılaştığı sorunlar ortaya koyulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sözlü Çeviri, Ortak Zemin Bilgisi (OZB), Ardıl Çeviri, Andaş Çeviri

¹ Okutman, Sakarya Üniversitesi/Fen-Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, gayvaz@sakarya.edu.tr

1. Giriş

Sözlü çeviri, farklı dilleri konuşan bireyler arasında gerçekleşen bir eylem türüdür. Karşıt kültürlerden olan bu bireyler çevirmeni dillerarası bir araç olarak görmektedir. Çevirmen konuşmacının kaynak söylemini dinler ve konuşmacının ima ettiği şekilde anlaşılmasını sağlayan hedef söylemi dinleyiciye iletir. Bu eylemin gerçekleştiği birçok çeviri türü vardır. Bunlar toplum çevirmenliği, diyalog ve mahkeme çevirmenliği olarak sıralanabilir. Ancak bu çalışmada ardıl ve andaş çeviri üzerinden bir yol izlenecektir.

Çeviri ilk olarak ve hiç şüphesiz bilişsel bir aktivite olan insan eylemidir. Bundan dolayı, belli deneyimleri analiz etmek için psikoloji bilimi ile disiplinlerarası bir çalışma yürütülebilir; böylece konuşma ve dinleme arasındaki bağlantılar hem her iki parametrenin parçası olduğu çeviri açısından hem de ruh dilbilim ile alakalı olarak araştırılabilir. Farklı dillerdeki söz eylemlerin karşılaştırılmasının altında da dilbilimsel bir arka plan olduğu tabiidir. Böylece çevirmenler, ruh dilbilimciler, dilbilimciler ve psikologlar tarafından yapılan bu karşılaştırma ile kendi çeviri sonuçlarını analiz edebilirler.

Yıllar önce Paris Üniversitesi'ndeki bir araştırma takımı, yukarıda bahsedildiği gibi çok dilli uluslararası konferanslardaki konuşmaları ve tartışmaları kaydediyor ve konuşmaları çevirileriyle birlikte karşılaştırdıkları gibi onları bir de farklı dillerdeki konuşmalar ile karşılaştırıyorlardı. Elde edilen sonuçlara göre bir araştırmanın başarılı olması iyi bir çeviriyle doğru orantılıydı. İzlenimler genelde çeviri süreci üzerine yoğunlaşmıştı, ancak araştırmacılar çeviri psikolojisini ilgilendiren konuşma davranışlarını da irdelemek istediler. Bu nedenle iletişim sürecini sağlayan çevirinin temelinde yatan çevirmen konuşmalarını ele almaya karar verdiler. Buradaki sonuçlara göre konuştuğumuz zaman çoğunlukla zihnimizde yer alan düşüncelerimizi ifade ederiz ve bunu fark etmesek de konuşma bitene kadar bu durum devam eder. Düşündüğümüz gibi konuşuruz, çevirmen de dinlediği gibi konuşur (Lederer, 1978: 131). Bir metni okuduğumuzda dahi düşüncelerimiz etrafında alımlama yaparız yeni bir şey okusak da düşüncelerimizin etrafında dönüp dururuz. Çevirmenin çeviri performansı ise bu şekilde değildir. Çevirmen okunan bir metinden çeviri yaparken normalde anlaşılana ifade etmek için anlama ve aktarma sürecindeki sorunları en aza indirmek zorunda kalır. Çünkü o artık, kendi düşünceleri ile değil, konuşmacının düşünceleri ile konuşur ve onları konuşmacı ile arasındaki OZB temelinde çevirmeye çalışır.

O halde konuşmacı ve çevirmen arasında olması gerektiği düşünülen bu bilgiye hangi durumlarda ihtiyaç duyulur? Konuşmacılar önavsardıkları belli şeyleri konuşurken ve bunları varsayma durumunda niyet ettikleri söylemi ifade ederken nasıl bir tercih yaparlar? Birinin ön varsaydığı söylem ile ne ifade etmek istediğini anlamak kolay mıdır? Konuşmacının önavsarımları onun söyleminin çerçevesine göre oluşturduğu önermesel bir süreçten başkası değil midir? Konuşmacının bu önavsardıklarını dikkate almak ve bunların manasını çözebilmek için en azından konuşmacı ve dinleyici arasında OZB çerçevesinin oluşması gerekir. Bu çalışmada konuşmacı ve dinleyici arasında gerçekleşen bu iletişim ağına üçüncü bir kişi olarak çevirmen da

dâhil edilmiştir. Üçüncü bir katılımcı olarak çevirmen konuşmacı ve dinleyici arasında var olduğu düşünülen bilgilere sahip olmak zorunda mıdır? İletişimde başarıya ulaşmada olduğu gibi sözlü çeviri sürecindeki başarı için de OZB gerekli midir?

2. Ortak Zemin Bilgisi (OZB)

Uzun zamandır yapılan çalışmalar, dilbilimsel söylemin sadece, ifadelerin kelime anlamlarına değil, bu ifadelerin söylendiği zamandaki konuşmacının niyetine göre şekillendiğini göstermektedir. Bu sebeple dilsel kavramanın nasıl çalıştığını anlamak için, öncelikle dinleyicilerin önemli bilgilerden önemsizleri nasıl ayırdıklarını ve bunları dilsel süreçlerde nasıl kullanmaya karar verdiklerini anlamak gerekir. Grice (1975) tarafından ortaya koyulan işbirliği ilkesine göre, dinleyiciler OZB sayesinde dilsel süreçteki hataları en aza indirgemektedirler. Burada kast edilen OZB, dinleyicilerin konuşmacıyla paylaştıklarına inandıkları ortak inançları, bilgileri ve varsayımları ifade etmektedir (Clark&Carlson,1982;Clark& Marshall 1981). Bu ortak paylaşım alanının genişletilmesi iletişimde başarıyı sağlarken çevirmenin konuşmanın gidişatı hakkında tahminde bulunabilme yeteneğini de arttırarak, çeviri sürecini kısaltmaya imkân sağlayabilir.

Bu amaçla, “iletişim sürecinde kestirme eyleminin belki de en büyük temel kaynağı “ortak zemin bilgisidir” (Clark ve Brennan, 1991)” denilebilir. Bu bilgi, ortak bir iletişimdeki bağımsız eylemleri destekleyen, karşılıklı inançları, varsayımları ve bilgileri iletişimde tam zamanında ortaya çıkarır. OZB, iletişimin uzun uzadıya cümlelerle değil karşı taraftan da anlaşılabilen kısaltmalar, mesajlar ve işaretlerle devam ettirebilmesine olanak sağlar. Örneğin, bir öğretmen ve öğrencileri düşünelim. Öğretmen “Ömer” dediğinde Ömer tahtayı silmesi gerektiğini ve öğretmenin söylediklerini tahtaya yazması gerektiğini çok iyi bilir. Çünkü daha önce Ömer bu görevleri yerine getirerek öğretmen ile arasında ortak bir bilgi zemini oluşturmuştur. Bu iletişimin sonucunda kısacık bir ifadeden uzun eylemler doğmuş, ancak eylemi yerine getirme süresi kısalarak verimli bir iletişim ortamı oluşturulmuştur.

İnsanların birbirlerini anlamaları kafalarındaki bu ortak bilgi formlarıyla mümkün oluyor. Sözlerin anlamı ortak bağlamdan çıkarılıyor. Fakat daha önce belirtildiği gibi bu bağlamın “konuşma anı ve yeri” olması gerekmiyor. Kafalarımızdaki bu ortak şema bilgiler, gerektiğinde, ortak bağlam rolü oynuyor ve iletişim sağlıklı bir biçimde yürütülüyor. Tabii ki kafalarda harekete geçirilen bu şema bilgiler (özellikle değişik kültürlerde) birbirinden farklı olabilir. O zaman, ortak bağlam oluşamaz ve kişiler birbirlerini anlamayabilirler (Çakır, 2014: 45). Çevirmen için de bu durum söz konusudur. Konuşmacı çevirmenin dil haznesinde olmayan ifadeler kullanırsa, çevirmenin daha önce hiç sahip olmadığı sosyo-kültürel değerlere konuşmasında yer verirse konuşmacı ve çevirmen arasında OZB nin oluşması beklenmemelidir. Bu sorunların oluşmaması, çevirmenlerin uzman oldukları alanda yaptıkları çevirilerle engellenebilir.

Bu açıdan OZB ele alınır, çevirmen ve konuşmacı arasında oluşturulması gerekli görülen OZB çerçevesi hakkında birkaç öneri sıralanabilir.

- Konuşmacı ile kendisi arasındaki roller ve görevler,
- Dinleyiciler üzerinde etkili olma stratejileri,
- Konuşmacı ve çevirmenin aktarım kabiliyetleri,
- İletişimde hedeflenenlere ulaşabilmek için aldıkları kararlar,
- Her bir iletişim katılımcısının (çevirmen ve konuşmacı) tutumu, (zaman baskısı altındaki tercihleri, yorgunluk seviyeleri ve iletişim öncelikleri) şeklinde karşılıklı inanç ve varsayımlardan oluşmaktadır.

OZB, karşılıklı bir eylemi ifade eder. Tıpkı, düet yaparken, tokalaşırken, satranç oynarken veya birbirlerini severken olduğu gibi. Bu iki kişi yaptıkları eylemi başarılı kılmak için eylemin sürecini ve içeriğini birlikte düzenlemek zorunda kalır. Örneğin, Alan ve Barbara Mozart'ın bir parçasını piyanoda birlikte çalmak zorundadır. Bu içeriğin işbirliği ile gerçekleşir. Onlar giriş ve bitirişte uyumlu olmak zorundadırlar, piyanonun tuşlarına hangi sertlikte vuracaklarını ve ne kadar yüksek sesle çalacaklarını işbirliği içerisinde kararlaştırırlar. Ayrıca bu süreçte birbirlerinin hızına ve enerjisine güvenmek zorundadırlar. Onlar tüm bu karşılıklı ve ortak zemin bilgilerini göz ardı ederek, işbirliği sürecini başarıyla tamamlayamazlar. Burada onların ortak bilgisi, ortak inancı ve ortak varsayımları başarıyı sağlar (Clark ve Carlson, 1982: Clark ve Marshall, 1981: Lewis, 1969: Schelling, 1960). Bu tür iletişim süreçlerinde bireyler karşılıklı olarak ortak bilgilerini güncellerler. Bu durum tüm bu eylemlerin OZB çerçevesinde şekillendiğini göstermektedir.

“Peki, çevirmen gelecek bilgileri önceden nasıl kestirebilir. Kestirme stratejisini hangi zihinsel işlemlerle gerçekleştirebilir? Bunun için yine daha önceden altyapı yeterli biçimde oluşturulmuş olmalıdır. Sözdizimsel ve karşılıklı kavramsal eşlemelerin zihninde etkin durumda olabilmesi için çevirmenin, çeviri yaptığı dillere yoğun biçimde maruz kalıyor olması gerekir. Ayrıca çevirmen, konu alanı hakkında bilgi sahibi olmalı; konuşmacının özelliklerini, konuşma metninin özelliklerini, hedef kitlenin beklentilerini değerlendirebilmeli; kavramları birbirleriyle ilişkilendirebilme bilgi ve becerisini geliştirmiş olmalıdır. Burada vurgulamak gerekir ki, çevirmenin kestirmeye çalıştığı şey, konuşmacının sözleri ve vermeye çalıştığı iletidir; konuşmacı ile “ortak bilgi” alanının olması, çevirmene kestirme işleminde kolaylık sağlar (Doğan, 2011: 137).”

2.1 Andaş Çeviri ve OZB

Andaş çeviri durumu, çevirmenin önceki girdilerle kodladığı iletiyi tekrar kodlarken aynı zamanda sürekli alımladığı, kaydettiği, geri çağırdığı ve kaynak dildeki girdilere uygun olarak aktarımda bulunduğu bir süreci ifade etmektedir. Andaş çeviride kulak ve ses uyumu önemlidir. Bu uyum çevirmenin girdiyi alımlaması ve onun tekrar kodlanması arasında geçen süreyi ifade etmektedir. Bu sürenin uzun ya da kısa olması çevirmenin OZB deposunun yeterli olmasına bağlıdır. Andaş çeviri için OZB depolarının dolu olması çevirmeni başarıya götürecektir. Bu bağlamda kulak ve ses uyumu çevirmeye başlamayı sağlayan gerekli adımlardan biri olarak farzedilir. Çevirmen OZB ile kesişen bir çeviri ortamında bulunuyorsa ve OZB çerçevesini ne kadar

genişletirse o denli kulak ses uyumu artacak ve bu da çevirmenin bilgiyi saklama kapasitesini arttıracaktır. Bu durum meydana gelirken çevirmen konuşmacının ilettiklerini yakalamalı ki kaynak ve hedef dil arasındaki mesafeyi en aza indirgeyebilsin.

Burada birkaç soru göze çarpar: Çevirmen yeniden kodlama sürecine girmeden önce alımlanan iletiler hangileridir? Çevirmen bu iletileri nasıl ayrıştırır? Bu soruların cevabını OZB ile verebiliriz. Çünkü çeviriye başlamadan önce hangi bilginin gerekli olduğu kulak ses uyumundaki dilbilimsel ağın yönlendirmesiyle mümkündür. En ufak bilginin bile beyindeki dilbilimsel parametrelerden hangilerine karşılık geldiği önceden belirlenir ve çevirmen buna göre OZB'ne denk düşen bilgileri hedef dilde yeniden kodlar.

Andaş çeviri karmaşık bir bilişsel sürece karşılık gelmektedir. Bu süreçte problem çözmek amacıyla bireysel adımlar, yani çevirmenin bilgi zeminindeki bileşenler ayrıştırılır. Her bir bilgi aslında belli bir sonucu da beraberinde getirmektedir. Çevirmenin bilgi depolama süresince servis ettiği çıktılar bir sonraki bilgiler için yeni girdi şartlarını yerine getirmeye yarar. Ayrıca, onun çeviri sürecindeki kestirme kabiliyeti bu girdilerin sınanması sonucu oluşan dilbilimsel kararlarıyla doğru orantılıdır. Çevirmenin kestirme kabiliyetinde bir yandan onun dilbilimsel yeteneği (kaynak dildeki sözdizimsel ve anlambilimsel düzenlemeleri ve arka plan bilgisinde var olan bilgilerin kullanımı) olarak görülürken diğer yandan onun durumsal bilgisi, özellikle de göndericinin rolü ve onun bu durum ve roldeki davranışı ve çevirmenin konuyla alakalı önceki bilgileri sayesinde artış görülebilir (Kirchhoff, 1976: 114-115). Çevirmenin konuşmacı ile arasında andaş çeviri süresince bir kesişme noktası bulması bu açıdan gereklidir. Kestirme veya tahmin edilebilirlik diye nitelendirilebilen bu süreçte çevirmen sahip olduğu yetenekleri ancak konuşmacının sahip olduklarıyla eşleştirebilirse hedef dile aktarım daha başarılı ve kısa sürede gerçekleştirilebilir. Çevirmenin aşağıda sıralanan eylemleri eş zamanlı olarak yerine getirebilmesi dahi çevirmen ve konuşmacı arasındaki kesişim noktalarını gösterir. Buna göre; çevirmenin

© Üç temel işlem olan alımlama, analiz etme ve yeniden üretme süreçlerini en hızlı biçimde ve aynı anda yürütebilmesi, konuşmacı ile arasındaki ortak bilgilerin niceliğine,

© Andaş çeviride orijinal konuşmanın anlamına pratik hayattaki uygulamalardan ulaşabiliyorsa, konuşma metnindeki sözdizimsel eksiklikler bu yolla giderilebilir. Bunun anlamı, orijinal metnin sözdizimi ile özel bir kullanımı, ortak dilbilimsel yapıların varlığına,

© Anahtar, duruma uygun, hedef dilsel ifadeler üretebilme; kavrama sıkıntılarını giderme; orijinal metindeki eksiklikleri giderebilme; sözdizimsel ve iletişimsel olarak içeriği kestirebilme, sezme, metinde kısaltma yapabilme, ortak bilgilerin niteliğine,

© Konuşmacının eksiklerini çeviri yaparken düzeltme ve uygun cümlelerle yeniden üretebilme gibi ortak sosyo-kültürel donanımına işaret etmektedir. Bunlara ek olarak, hazırlık, çevirme, anlambilimsel analiz, güncelleştirme, dilsel biçimlendirme, yansıtma, stresi kısıtlama, son düzeltme gibi çevirmenin andaş çeviri sürecinin bilişsel yoğunluğu gözler önüne serilebilir.

2.2. Ardıl Çeviri ve OZB

Ardıl çeviri, en eski sözlü çeviri türlerinden biridir. Bu çeviri türünde konuşmacı, çevirmenin konuşmayı bir başka dile aktarabilmesi için sürekli ara vermek zorunda kalır. Bahsedilen çeviri türü iki aşamada meydana gelmektedir. İlk aşamada, konuşma metninin alınması ve anlaşılması söz konusudur. Çevirmenin konuşmacının sözleri, dinleyicilerin dikkati ve kaynak dildeki söylemin zihinsel analizi üzerine yüksek bir dikkat kesildiği ve yoğunlaştığı çok eylemli dinamik bir çeviri türüdür. Bu aşamada çevirmen duyduklarının belleğinde depolanması yönünde çaba gösterir. Bundan dolayı, çevirmen konuşmanın anlaşılmasını sağlayan dilsel göstergeleri not alarak kodlar. İkinci aşamada, algılanmış ve anlaşılmış düşüncenin hedef dilde yeni dilbilimsel bir yapıda sunulmasına geçilir. Bunun için, alınan notlarla kodlama yapılır, bellekteki depolanmış bilgiler geri çağrılır, belli bilgileri hatırlatan notlar okunur ve konuşmanın bütün olarak yeniden oluşturulma imkânı bulunur. Bu işlemler sonrasında konuşma metnine hedef dilde son hal verilerek aktarım gerçekleştirilir.

Seleskovitch, ardıl çeviri süreci ile alakalı olarak yaşadığı bir olayı şöyle anlatıyor:

“Pencere bandı ürünleriyle alakalı bir konferanstaki katılımcılar ilan broşürünün biçimi hakkında tartışıyorlardı. Almanlar bu broşür için “Ringbuch”(klasör, telli defter) terimini önerdiler. Ne demek istediklerini anladım fakat zihnimde bu bağlamda bir Fransızca kelime canlandıramadım. Çevirmeye çalıştığım esnada, zihnimde yarı bilinçli bir şekilde kelimenin tam karşılığını düşünmeye devam ederken, birkaç saniye sonra “feuillet detachables” (sayfaları çıkarılıp tekrar takılabilen defter) kelimesini söyledim. Bu sırada genelde mektup satın aldığım kırtasiye aklıma geldi ve kendimi satış elemanı ile konuşurken buldum ve sonunda “classeur” (klasör, telli defter) sözcüğünü Fransızca olarak söyleyebildim. Bunun sonucunda kelime hazneme bu kelimeyi de dahi etmiş oldum.” (1975: 122).

Karşılaştığımız bir zorlukta zihinsel bir durumu hayal etmek bizlere belleğimizdeki verileri yenisiyle karıştırma fırsatı sunmaktadır. Bu durum yukarıdaki gibi yeni bir terimin farklı bir dildeki karşılığını bulmada işimize yarar iken aynı zamanda kelimesi kelimesine çevirinin her zaman mümkün olmadığını göstermektedir.

Seleskovitch, bu örneğiyle çevirmen için bir refleks haline gelen ardıl çeviri sürecini anlatmak istemiştir. Çevirmen zihinsel arka planında var olan kelimelerin çeviri yapılacak terim ile benzer yanlarını bulmaya çalışır. Kaynak terimin arka planında yatan mana ile çevirmenin zihnindeki mananın kesişmesi sonucu iki kelime arasında bir ortak zemin oluşur. Böylece, çevirmen çeviri süresince aldığı notları hedef dilde ifade ederken yalnızca terim kaynağı ile bunu gerçekleştirebilir. Buradaki başarı, çevirmenin konuşmacı ile aralarında var olan ortak terim bankalarının ve ortak alan bilgisinin varlığından başkasına bağlanamaz.

3. Sözlü Çeviride Kavrama ve Üretme Süreci

Yaklaşımımız, çevirmenler tarafından dilin nasıl anlaşıldığı ve üretildiğini tanımlamaya çalışmaktır. Alımlama biçimine göre işitsel bellekte depolanmış sesler, kelimeler ve cümleler ilk olarak algılama işlemine girer, daha sonra işitilen nesnenin kavramsallaştırılmasını ifade eden sentezleme sürecine girer. Sözdizimsel ve anlamsal işlemler ve ayrıca bağlamsal sıralama aracılığıyla bilginin başarılı bir şekilde sınanmasından sonra çalışma belleğinde depolama gerçekleşir. Burada gerekli görülürse birkaç saniye tekrarla depolama sağlanabilir. Moser, bu aşamada bilginin ayrıştırılması ve kodlanması gibi süreçlerin önemini vurgulamaktadır. Anlam çözümlendiğinde, uzun süreli bellekten geri çağrılan hedef dilde üretim aşamasına geçilmektedir. Bu aşamada anlamı kestirmek mümkün olursa, bilgiyi çözme işlemine geçilebilir ve böylece kısa süreli bellek rahatlatılabilir (Moser, 1976: 354-360). Bu süreci ve sürecin çıktılarını incelemek amacıyla aşağıda denenmiş bir uygulamaya yer verilmiştir.

Uygulanan bu çalışmada metin, Almanca dinleme dersinde öğrencilere dinletilmiştir. Öğrencilerden andaş ve ardıl çeviri yapmaları için iki grup çalışması istenmiştir. Buna göre A grubundaki öğrenciler andaş çeviri, B grubundaki öğrenciler de ardıl çeviri için hazırlıklarını tamamlamışlardır. A grubundaki öğrenciler, andaş çeviri yaptıkları için dinleme metni ile eşdeğer zamanda çeviri sürecini bitirmişler. B grubu ise dinleme esnasında not tutmuş ve dinleme bittikten sonra çeviriyi gerçekleştirmişlerdir. Buna göre sonuçlarımız ve OZB ile bağlantısı aşağıdaki gibidir:

Tablo 1. *Biçimsel Eşdeğerlik*

	Orijinal metin	Andaş çeviri	Ardıl çeviri
Süre	5 dk	10 dk	20 dk
Kullanılan dil	Türkçe	Almanca	Almanca
Duygu aktarım yolları	deyim	yakın anlamlı ifadeler	açıklanan söylemler
Metin türü	masal	masal	masal
Doğru gramer	mış'lı geçmiş zaman	präteritum	präteritum

Bu tabloya bakılırsa verilen masal türüne uygun çeviri biçimsel açıdan yapılmaya çalışılmıştır. Ancak OZB açısından metni irdelersek söylem farklılıkları dikkati çekecektir. Bu nedenle orijinal metin ile çeviri metinleri arasından iki metni karşılaştıralım:

Orijinal Metin

BALIKÇI

“Biz zamanlar gözü kara bir balıkçı varmış. Bu adam yağmur çamur demez her gün balığa çıkarmış. Hiçbir şeyden korkusu olmayan, gözünü budaktan sakınmayan balıkçı yine kara bulutların gökte dört nala koştuğu rüzgarlı bir günde, emektar teknesine binerek açılmış azgın sulara. Çok geçmemiş, sert rüzgâr yerini, her önüne geleni yutan, azgın bir fırtınaya bırakmış. Teknesi suya bata çıka ilerleyen balıkçının içine bir korku düşmüş. Böylesine büyük bir fırtınaya ilk kez rastlıyormuş. En sonunda dayanamamış atmış kendini koca dalgaların içine. Teknesi paramparça olmuş. Son anlarını yaşadığını anlayan balıkçı eşeğini sağlam kazığa bağlamadığı için pişman olmuş, tedbiri elden bıraktığından bunların başına geldiğini anlamış ve rızkını veren deniz bu kez onu alıp gitmiş.”

Çeviri Metin 1

DER FISCHER

“Eines Tages war ein furchtloser Fischer. Dieser Mann ging jeden Tag ungeachtet des Regen oder Schein zum Fischfangen. Der wagende und waghalsige Fischer lief mit seinem verdienten Boot an einem sich die schwarzen schnell bewegenden Wolken und windigen Tag in die wilde See aus. Nach kurzer Zeit ersetzte der starke Wind das unbändige Gewitter, das zu einem Chaos wird. Der Fisher erschrak sehr, während sein Boot sich durchschlug. Er begegnete erstmal solches starkes Gewitter. Zuletzt konnte er nicht mehr vertragen und sprang sich selbst in die großartigen Wellen. Sein Boot zerschlug. Der Fischer, der verstanden hat, letzten Momente seines Lebens zu haben, bereute weil er sein Boot in Gefahr wurde. Er verstand, warum er diese Katastrophen erleidete. Und die See, die ihn Lebensunterhalt besorgte, brachte ihn diesmal weg.”

Çeviri Metin 2

DER FISCHER

“Eines Tages war ein beherzter Fischer. Dieser Mann ging jeden Tag in jedem Fall zum Fischfangen. Der mutige und furchtlose Fischer stach in See, an einem windigen Tag, in dessen die schwarzen Wolken hin und herliefen, indem er in sein altes Boot einstieg. Kurz darauf ersetzte der raue Wind einem unbändigen Sturm, der jeden beliebigen schadete. Der Fischer wurde ganz aufgeregt, weil sein Boot beim Untergehen voranging. Er traf sich erstmal diesen großartigen Sturm. Ganz zum Schluss konnte er nicht mehr aushalten und stürzte sich in die riesigen Wellen. Sein Boot zerschlug. Der Fischer, der verstand, seine letzten Momente zu leben, war reuevoll, weil er sein Boot nicht zu schätzen wusste. Er erfuhr davon, diese Schwierigkeiten zu leben, damit er keine Maßnahmen ergriff. Die See, die ihn Geld gewinnt, trug ihn jetztmal weg.”

Tablo 2. Söylemsel Eşdeğerlik

Orijinal metin	Çeviri metin 1	Çeviri metin 2
Gözü kara	furchtlos	beherzt
Yağmur çamur demez	ungeachtet des Regen oder Schein	in jedem Fall
Gözünü budaktan sakinmayan	wagende und waghalsige	mutige und furchtlose
Dört nala koşan	schnell bewegenden	hin und herliefen
Her önüne geleni yutan azgın bir fırtına	das unbändige Gewitter, das zu einem Chaos wird	einen unbändigen Sturm, der jeden beliebigen schadete
İçine korku düşmüş	erschrack sehr	wurde ganz aufgeregt
Eşğini sağlam kazığa bağlamak	sein Boot in Gefahr wurde	sein Boot nicht zu schätzen wusste
Tedbiri elden bırakmak	-	keine Maßnahmen ergriff

Tabloda görüldüğü üzere orijinal metne anlam katan deyimlerin karşılığı tam olarak verilememiş, ancak deyimlerin anlamına karşılık gelen ifadeler kullanılmıştır. Bu durumun birinci sebebi iki farklı dilin farklı dilbilimsel parametrelerle söylem kültürüne sahip olmaları, ikinci olarak öğrencilerin deyim kullanımına yönelik arka plan bilgilerinin eksikliği ve son olarak öğrencilerin ana dil konuşucusu olmalarına rağmen hedef dil ile kaynak dil arasında OZB çerçevesini oluşturamamaları gerekçe gösterilebilir. Çeviri süreci bilişsel aktiviteyi gerektiren ve dolayısıyla dilsel arka plan ile paralel işleyen bir süreçtir.

Bu doğrultuda, Lederer'in, ardıl ve andaş çeviride uygulama alanı bulabilen modelinden bahsetmek doğru olabilir. Bu model sekiz zihinsel işlemi üç aşamada tanımlamaktadır ki bunlardan en az ikisi birbiriyle paraleldir. İlk aşama tahmin veya sezme olarak adlandırılabilir. Burada süreçler ya birbirini takip eder ya da birbirine paralel seyrederek. Bu aşama hem işitsel bir alımlama, duyulan nesnenin anlaşılması ve kavramsallaştırılması hem de bilişsel zihin faaliyetlerinin aktif hale gelmesi demektir. İkinci aşama, bağlam analizi ve sürekli arka planda yer alan çıktının kontrolünü kapsamaktadır. Son aşama olan üçüncü aşamada ise çeviri, karşı kodlama ve alansal terminolojinin geri çağırılması gibi önemli noktalar yer almaktadır (Lederer, 1981: 50). Öğrenciler yukarıdaki uygulamada zihinsel faaliyetlerini kısıtlı zaman diliminde en doğru şekilde kullanmaya çaba göstermişlerdir. Yine de karşılaşılan zorluklar öğrencilerin dil yeterlilikleri ve dil hazineleri doğrultusunda giderilmeye çalışılmıştır. Öğrenciler verdikleri çeviri kararları ile orijinal metin ile aralarındaki iletişimi sürdürmek istemişlerdir. Yine de çeviri sürecindeki başarısızlığın OZB eksikliğinden kaynaklandığını belirtmek yanlış olmasa gerek.

Bu konuya şöyle de açıklık getirebiliriz. Bir kelimenin anlamını bilebilmek demek, sadece dilin sözdizim parçalarına ayrılmış dilbilgisel olarak eşdeğerini anlamak değildir, öyle zamanlar olur ki, günlük hayatımızda konuşmacının söylediklerini o konuşmasını bitirmeden kavrayabiliriz. Bu durum çevirmenlerin de sıklıkla yaşadığı bir şeydir. Örneğin çevirmen, konuşmacının sözü bitmeden bir kelime söyler ya da konuşmacının sonradan eklediği kelimeyi çevirmen duymadan doğru yerde ifade eder. Çevirmenin orijinal söylem bitmeden söylemin içeriğini tahmin edebilmesi konuşmacının arka plan bilgisi ile çevirmenin arka plan bilgisinin kesişme noktası olan ortak zemin bilgisine dayandırılabilir. Çünkü burada çevirmen ve konuşmacı arasında ortak duygu, inanç ve bilgi zemini yer almaktadır. Kastedilenler bu sayede iletişim bireyleri tarafından konuşmanın gidişatından kestirilebilmektedir.

Yapılan bu uygulama, aslında çeviri sırasında gerekli olan diğer bir yeteneğin de dil ve iletişim yetisi olduğunu tekrar gözler önüne sermiştir. İnsanoğlu bu yetenekleri bilişsel olgunluğa eriştiği andan itibaren geliştirmeye başlar. Bu yetenek her yeni dil öğreniminde zorlu bir sürece girerek kendini daha da geliştirir. Burada çeviri eyleminin olabilirliği tartışılabilir. Çünkü çeviri artık dillerarası iletişimin merkezindeki süreci yöneten ve yeni iletişimsel süreçler üreten bir eylem haline gelecektir. Bu nedenle çeviri eyleminin karmaşık doğasını analiz etmek, dilsel-iletişimsel sistemlerin arka planını irdelemeyi gerektir. Bugüne kadar yapılmış çeviri ile ilgili çalışmalar zaten dil ve dil ile ilgili süreçleri kapsamaktadır. Bu konuda aşağıda birkaç örnek verilmiştir:

Anlama süreci, kelimelerin tek tek tanımlanmasıyla ilgili ses dalgalarının bilinçsiz analizinden söylenenin anlamıyla alakalı bilinçli kararlara uzanan çok geniş açılı bir süreci ifade etmektedir. Çevirme işlemine başlayabilmek için en azından kaynak dildeki seslerin tanınması ve kelimelerin sıralanabilmesi gerekmektedir. Bu, uzun süreli bellekte depolanmış olan sesler ile yeni seslerin karşılaştırılması için gereklidir. Başarılı bir tanıma ve sıralamanın altında hem kestirme yollarını hem de durum ve bağlamı ilgilendiren karmaşık, zihinsel bir süreç yer almaktadır (Gile, 2009: 160). Çeviri metinlerinde görülen farklılıkları Gile'nin sözünü ettiği zihinsel süreçler ile açıklayabiliriz. Bu süreçler bireysel algıyı ön plana çıkardığı için çeviri metinlerinde genelleme yapmak, ya da

ortak metin analizi sağlamak pek mümkün olmayabiliyor. Öğrenciler edindikleri çeviri deneyimleriyle arka plan bilgilerini geliştirirken orijinal metin ile aralarında ortak zemin bilgisini oluşturmada hangi parametrelerin hangi ifadeye karşılık gelebileceği konusunda karar vermekte zorluk yaşayabilirler. Böyle bir sorun, farklı çeviri ürünlerini ortaya çıkarırken, aslında çevirmen adaylarının kestirme stratejilerinde yeterli olmadıklarını gözler önüne sermektedir.

Bu açıdan bakılırsa, “dilin en büyük işlevi bir kişiye bir başka kişinin dünya deneyimine sahip olmasını sağlamaktır. Söylemlerin ilk anlamları yerine, dinleyiciler, konuşmacıların bu söylemlere yüklediği anlamlar üzerine yoğunlaşırlar (Johnson-Laird, 1981: 139). Öğrencilerin orijinal metinde yer alan söylemlerin anlamlarını vermeye çalışmaları iletişimi devam ettirmek istemelerindedir. Fakat diğer hataları ise orijinal metindeki gizli anlamları hedef metinde açık söylemlerle ifade etmeleridir.

4. Sonuç

Sözlü çeviri, anlama ve konuşma eyleminde yer alan düşünce protokollerinin araştırılmasını gerektiren bir dizi bilişsel eylemin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Bu protokoller belleğimizde daima yer alırlar. Çevirinin ve orijinal dilin karşılaştırılması dillerin karşılaştırılmasından farklı bir sonuca bizleri götürmez. Çünkü her iki durumda da karşılaştırılan dilsel girdiler ve protokoller konuşmacının aktarmak istediklerinden öteye gidemeyen bir çerçeveye sunar bizlere.

Çeviri aşamasında karşılaşılan zorluklar bunun normal bir konuşma sürecinden farklı olduğunu göstermektedir. Bu süreçteki anlama durumunu ve sözlü çeviri aşamasının sıra dışı karmaşıklığını örneklerle göstermeye çalıştık. Buna göre hedef dilde ne kadar fazla çeviri yapılırsa ve çevirmen konuşmacı ile arasındaki ortak bilgi zeminini genişletirse, konuşmacının söylemindeki bireysel anlamın çevirmen tarafından ifade edilmesi o denli başarılı olacaktır. Aksi takdirde sadece problemleri sözdizimsel yapıların ve teknik terimlerin yer aldığı bir dilsel çeviriden söz edebiliriz.

Öyleyse, dilsel iletişimin başarılı olması OZB çerçevesinde gerçekleşmektedir diyebiliriz. Bunun sebebi olarak dünya bilgisi ve dilbilimsel bilgilerin iç içe geçmesi gösterilebilir. Dünya bilgisi, dilbilimsel öğeler olan sözcükler, sözcük grupları ve gramer yapılarının şekillenmesine sebep olurken, her bireyin farklı sözcükler kullanarak kendisini ifade etmesi iletişimde bireysel algıyı ön plana çıkarmaktadır. İşte bireysellikten bütünselliğe giden bu yolda OZB iki katılımcı arasında ihtiyaç duyulanlardan biridir. Başarı sağlanması bu bilginin her iki katılımcı tarafından da bilinmesi ve karşılıklı olarak aynı zaman diliminde bağlama uygun bir zeminde kullanılması ile olabilir.

Kaynakça

- CLARK, Herbert H., and CATHERINE R. Marshall (1981). "Definite reference and mutual knowledge". A. K. Joshi, B.L. Webber, & I.A. Sag (Ed.). *Elements of discourse understanding*. Cambridge, England: Cambridge University Press: 10-63.
- CLARK, Herbert H., and THOMAS B. Carlson. (1982). *Hearers and speech acts*. *Language*. 58(2): 332-373.
- CLARK, Herbert H., and SUSAN E. Brennan (1991). "Grounding in communication." *Perspectives on socially shared cognition*. 13: 127-149.
- ÇAKIR, Abdülhamit (2014). *Söylem Analizi-Ne Demek İstiyorsun?* Konya: Palet Yayınları.
- DOĞAN, Aymil (2011). *Sözlü Çeviri Çalışmaları ve Uygulamaları*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- GILE, Daniel (2009). *Basic concepts and models for interpreter and translator training* (Vol. 8). John Benjamins Publishing.
- JOHNSON-LAIRD, Philip N. (1981). *Mental models of meaning*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- KIRCHHOFF, Hella (1976). "Das Simultandolmetschen: Interdependenz der Variablen im Dolmetschprozess, Dolmetschmodelle und Dolmetschstrategien" F. Pöchhacker & M. Shlesinger (Ed.). *The Interpreting Studies Reader*. London and New York: Routledge: 110-120.
- LEDERER, Marianne (1978). "Simultaneous Interpretation—Units of Meaning and Other Features" F. Pöchhacker & M. Shlesinger (Ed.). *The Interpreting Studies Reader*. London and New York: Routledge: 130-140.
- LEDERER, Marianne (1981). *La traduction simultanee-Experience et theorie*. Paris: Minard Lettres Modernes.
- LEWIS, David K. (1969). *Convention: A Philosophical study*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- MOSER, Barbara (1976). *Simultaneous Translation: Linguistic, psycholinguistic, and human information processing aspects*. Universitat Innsbruck.
- SCHELLING, Thomas C. (1960). *The strategy of conflict*. Oxford: Oxford University Press.
- SELESKOVITCH, Danica (1975). "Language and memory: A study of note-taking in consecutive interpreting." F. Pöchhacker & M. Shlesinger (Ed.). *The Interpreting Studies Reader*, London and New York: Routledge: 121-9.